

מאמר החכמה
116115

(וכמובן בפשטות, שבפעולה שאינה בת קיימא, אין תועלת בכתיבת שטר לראי' בעתיד על פעולה זו; ורק בפעולה בת קיימא כותבים שטר לראי', כדי שלא יוכלו להכחישה בעתיד).

ורק ביוסף מצינו הידור זה, מפני שהי' במצרים, והמצריים היו שטופי זימה (רש"י לך יב, יט), על כן זקוק הי' לזהירות מיוחדת ולתוספת חומרא וקדושה בעניני אישות.

מאמר החכמה
116115

לפי זה יש לומר, שבשאלה "מהיכן יצאו אלו" לא התכוון יעקב לשאול כיצד נולדו (היינו שחשש שנולדו מנישואין שלא כהוגן), אלא שהי' זה ביטוי של תמי': מאיזה טעם וסיבה יצאו מהיות ראויים לברכה? ובפשטות - כיון שנולדו בין שטופי זימה, חשש שמא גרמה להם זאת שלא יהיו ראויים לברכה.

על זה ענה יוסף "בני הם אשר נתן לי אלקים בזה", בני הם מנישואין כאלו שהיו בתכלית השלימות, ואפילו לגבי הנהגת האבות, ולראי' על זה "הראה לו שטר אירוסין".

ויש לומר על דרך זה לגבי "שטר כתובה", ובהקדם מה שיש לדייק בלשון רש"י "ושטר כתובה" - תיבת "שטר" מיותרת לכאורה, והי' מספיק לומר "שטר אירוסין וכתובה", כפי שנקרא בכל מקום.

והביאור:

הכתובה שלפני מתן תורה הינה רק התחייבות של הבעל לנתינת ממון ויתר הצרכים - לאשה, אך אינה קשורה בעצם הנישואין, ולכן אין הכרח שתהי' בכתב. לאחר מתן תורה, שייכת כבר הכתובה לעצם הנישואין, וכפי שכתב הרמב"ם (בדיבור המתחיל להלכות אישות) "מצות עשה לישא אשה בכתובה וקידושין", וכן אסור לדור עם אשה אם אבדה כתובתה (שם פ"י ה"י). זהו דיוק לשון רש"י "ושטר כתובה": מכיון שיוסף השתדל שנישואיו יהיו מעין הנישואין שלאחר מתן תורה, לכן דייק שיהי' לו "שטר כתובה".

מט, א

ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים

ואגידה לכם: בקש לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה והתחיל לומר דברים אחרים.

צריך ביאור:

א. מנין לו לרש"י שיעקב בקש לגלות את הקץ, והרי מפשטות הכתובים משמע שהכוונה ב"ואגידה לכם" היא לברכות הכתובות בהמשך הפרשה.

(השפתי חכמים מפרש: "באחרית הימים למה לי, אלא רמו לקץ הימין שיהי' באחרית הימים". וקשה: א. מצינו הביטוי "באחרית הימים" על זמנו של דוד (רש"י בלק כד, יז). ב. אולי בקש לגלות דברים נוספים שיארעו בתקופת "אחרית הימים", אך לא בקש לגלות את הקץ).

ב. המלים "והתחיל אומר דברים אחרים" מיותרות לכאורה.

ג. מהו הדיוק "והתחיל אומר" ולא "ואמר".

והביאור:

מזה שאמר יעקב "האספו ואגידה לכם" ואחר כך שוב "הקבצו ושמעו בני יעקב" (פסוק הבא) מוכח שמדובר בשתי אמירות שונות, ותוכן האמירה השני' כתוב בסמוך לה בפרשה, מה שאין כן תוכן האמירה הראשונה (שהיא לפני פניו) לא נתפרש בפרשה.

לכן מפרש רש"י שתוכן האמירה הראשונה הי' מה שיעקב בקש לגלות את הקץ, אך מכיון שנסתלקה ממנו שכינה לא עשה זאת, אלא עבר לאמירה השני'.

וכדי להוכיח שיעקב בקש לגלות את הקץ (ולא שבקש לגלות דברים נוספים (על אלו שגילה) שיארעו באחרית הימים) מעתיק רש"י בדיבור המתחיל את המלים "ואגידה לכם" ומפרש שלא מצינו המשך לזה, כי אחר כך "התחיל אומר דברים אחרים" (כמובן ממה שאמר יעקב מחדש "הקבצו ושמעו", כנ"ל). ומכיון שה"דברים אחרים" קאי על כל ברכותיו של יעקב, לרבות ברכת "עד כי יבא שילה" (מלך המשיח), מובן ש"באחרית הימים" אינו לפני זמן זה.

לשון חכמים

בקש לגלות את הקץ

בגמרא (פסחים נו, א) נאמר "בקש יעקב לגלות לבניו את קץ הימין", ואילו רש"י

(א) משמיט מלת "לבניו".

(ב) משמיט מלת "הימין".

וטעמו ונימוקו עמו:

א. רש"י מעתיק בדיבור המתחיל "ואגידה לכם", ואין צורך לכתוב שוב בפנים פירושו "לבניו".

ב. ההבדל בין "קץ הימים" לבין "קץ הימין" אינו שייך לכאן, ולכן כתב "הקץ" סתם. או יש לומר שלרש"י אין הבדל בין השנים (ראה רש"י סוף דניאל. זהר ח"א סג, א).

ונסתלקה ממנו שכינה

ברש"י בתחלת פרשתנו כתב "שבקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו" (מיעקב עצמו), ואילו כאן אומר "ונסתלקה ממנו שכינה" (אך לא ידיעת הקץ).

וטעמו ונימוקו:

א. הסתימה לפני המלים "ויחי יעקב" מורה על כך שנסתם הקץ מיעקב עצמו, ואילו כאן מוכרח רק שנסתלקה ממנו שכינה.

ב. פירושו כאן הוא רק לפירוש הראשון שם בטעם סתימת פרשה זו ("נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד"), ולא לפירוש שנסתם ממנו הקץ.

שם: והתחיל אומר דברים אחרים

יש לשאול:

א. למאי נפקא מינה כאן.

ב. מה מחדש רש"י.

אלא, במלים אלו מדגיש רש"י שהשכינה נסתלקה מיעקב רק לגבי גילוי הקץ בלבד, אך לא לגבי "דברים אחרים" (שהרי המשיך ואמר דברי נבואה).

וראה לעיל בביאור.

מט, גד

ראובן בכרי אתה כחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז: פחו כמים אל תותר כי עליית משכבי אביך אז חללת יצועי עלה

יתר שאת: ראוי היית להיות יתר על אחיך צכהונה, לשון נשיאת כפיס.

ויתר עז: צמלכות, כמו ויתן עז למלכו (שמואל א ג, י). ומי גרס לך להפסיד כל אלה:

פחו כמים: הפחו והצהלה אשר מהרת להראות כעמך כמים הללו הממהרים

צמרזמתם, לךך:

אל תותר: אל תרצה ליעול כל היתרות הללו שהיו ראיות לך. ומהו הפחו אשר פחזת:

כי עליית משכבי אביך אז חללת: אוחו שם שעלה על יצועי, והיא השכינה שהי' דרכה

להיות עולה על יצועי.

יש לשאול: מדוע אין רש"י מפרש שניטלה מראובן גם הבכורה (כפי שכתב

רש"י בפרשת וישלח לה, כג), כבתרגום אונקלוס כאן: "הוה חזי למיסב תלתא

חולקין - בכירותא, כהונתא ומלכותא"? והרי גם ענין הבכורה נזכר בכתוב

("ראובן בכורי אתה").